

3. Hospodaření kulturních institucí v roce 2011

3.1. Mikroekonomický pohled

Na základě výsledků všech ročních statistických zjišťování podnikového charakteru, tj. i po zahrnutí dat zjištěných v kulturních institucích orientovaných neporovnatelně více na trh nežli na publikum či návštěvnost (pomocí podnikových výkazů P 5 – 01) **můžeme v širokém záběru hodnotit některé ekonomické ukazatele** vycházející z výkazu zisků a ztrát (viz tab. č. 4 a, tab. 4 b).

Nutno však dodat, že podniky jsou v rámci těchto šetření zařazovány do jednotlivých odvětví či oborů **dle zásady převažující části tržeb a tak jejich veškeré tržby nemusí nutně pocházet z aktivit kulturního charakteru**. Cenou za úplnější pohled, který tak získáváme, je nižší přesnost (resp. jemnost či čistota) zjištěných dat.

Jak je ze zmíněné tab. č. 4 a zřejmé úroveň základních ekonomických ukazatelů v porovnání s rokem 2010 poklesla. Zatímco celkové příjmy (výnosy) se snížily o 5,6%, tržby z vlastní činnosti o 5,0% a výdaje (náklady) o 7,0%. Výsledkem tohoto – z pohledu efektivnosti – příznivého vývoje byl v porovnání s rokem 2010 vyšší kladný hospodářský výsledek (téměř 11,9 mld. Kč, což je o 28% více než v roce 2010). V případě kulturních aktivit se jeví tato částka jako přiměřená. Odpovídala by zhruba ziskové marži (zisk po zdanění dělený tržbami) ve výši 5,5%, to je o 2,2 bodu příznivější výsledek než v roce 2010.

Úroveň ziskovosti, resp. ztrátovosti, je v případě jednotlivých kulturních oblastí a poskytovatelů velmi rozdílná. Celkový výsledek tak neposkytuje věrný obraz hospodaření jednotlivých druhů kulturních institucí. Největších ztrát bylo dosaženo v oblasti interpretačního umění a kulturního dědictví a to zejména v archivech, knihovnách, koncertní sálech a v divadlech (celkem zhruba 0,3 mld. Kč). Naopak nejlepších výsledků bylo dosaženo v návrhářských a fotografických aktivitách, v překladatelských a tlumočnických službách, v reklamě, architektuře a v oblasti tisku a médií – viz tab. č. 4 b.

Zhruba 16% finančních příjmů sektoru kultury tvoří dotace, granty, dary apod., na druhé straně podíl tržeb za vlastní výkony na celkových příjmech (výnosech) kulturních institucí mírně překračuje 84%. Je proto namístě hodnotit i **stupeň ekonomické soběstačnosti** jednotlivých poskytovatelů, který lze vyjádřit jako relaci mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji. Ten **v průměru dosahuje 89%** a je mezi kulturními oblastmi resp. sférami rozložen podobně jako ukazatel ziskovosti. Nejnižší hodnoty dosahuje ve sféře tradičních kulturních aktivit (cca 26%), více v architektuře a výtvarném umění (mírně přes 100%) a nejvyšší je v reklamě (104,7%).

Uvedená ekonomická data ukazují na **značné rozdíly v úrovni hospodaření** (ziskovost, produktivita práce atd.). Na předních místech jsou oblasti či poskytovatelé ze sféry médií, tisku a kreativních průmyslů, zatímco na posledních celá sféra kulturního dědictví, divadla, hudební soubory a festivaly. Lze předpokládat, že **ekonomická diference v sektoru kultury se bude – zejména v souvislosti s technickým rozvojem – dále prohlubovat**.

Také v této souvislosti je zřejmé, že **finanční podpora, zejména pak oblastem tradičního umění** (péče o kulturní dědictví, festivaly, soubory, divadla), **je pro rozvoj kultury nepostradatelná**. Tržní prostředí ji - v případě kulturních aktivit orientovaných spíše na publikum a návštěvnost, tj. jinými slovy na spotřebu v daném místě a čase - nahradit zcela jistě nemůže.

Nezbytnost potřeby finančních prostředků z veřejných zdrojů k zajištění veřejných služeb kultury dokládají také údaje o financování investic jednotlivých poskytovatelů kulturních statků a služeb. Podle statistických šetření KULT, NI a výše zmíněné podnikové statistiky (viz tab. č. 6 a 8 v příloze) **z celkového rozsahu investičních výdajů ve výši 11,4 mld. Kč** bylo vynaloženo více než 13% ve sféře kulturního dědictví, necelé 3% v interpretačním umění, 40% v oblasti médií a 30% v kreativních průmyslech. Co se zdrojů financování investic týče, ve správné sféře se veřejné zdroje na financování investic podílely téměř v plném rozsahu, podobně i v interpretačním umění, v kulturním dědictví tomu

tak bylo téměř ze dvou třetin, naopak v oblasti médií a kreativních průmyslů byl podíl veřejných zdrojů nejnižší.

Tabulky č. 6 a 7 obsahují **údaje o zaměstnanosti a mzdách**. Jak je patrné, rozhodující část z celkového počtu zaměstnanců (80%) je zařazena do sloupce „Neznámý charakter povolání“. Také se zatím nedaří zjišťovat počty zaměstnanců v povoláních kulturního charakteru v ne-kulturních organizacích. Problémem je také rozlišení zaměstnanců (do skupin kulturních a ne-kulturních povolání) v samotných kulturních institucích. Nutno říci, že v tomto směru mají uvedená statistická zjišťování stále značné rezervy. Do budoucna by se měla situace změnit k lepšímu v souvislosti s připravovanou metodikou propočtu zaměstnanosti v kultuře na základě výsledků VŠPS (Výběrové šetření pracovních sil).

V roce 2011 bylo v kulturním sektoru (dle výsledků šetření v kulturních institucích) zjištěno téměř 82 tis. zaměstnanců a bezmála 11 tis. dobrovolníků (zejména v kulturním dědictví a v interpretačním umění).

Celkem tedy lze ve výše vymezeném **sektoru kultury uvažovat zhruba s 85 tis. pracovníky** v přepočteném stavu (tj. zhruba 1,7% z počtu pracovníků v celé ekonomice). O relativní spolehlivosti tohoto údaje svědčí skutečnost, že zhruba odpovídá počtu zaměstnanců, který byl zjištěn v minulém roce.

Nad zmíněný počet lze však uvažovat s několika dalšími tisíci osob pracujících v resortu na dohody o pracovní činnosti, na vedlejší pracovní poměr či v postavení osoby samostatně výdělečně činné.

Dále v uvedeném počtu zaměstnanců v kultuře nejsou zahrnuti pracovníci v „kulturních“ profesích zaměstnaní v „ne-kulturních“ odvětvích.

Celková výše mezd uvedených (statisticky zjištěných) 82 tis. zaměstnanců dosáhla 24,2 mld. Kč. Podobně jako v předcházejícím roce byla úroveň mezd v sektoru kultury jako celku zhruba na úrovni ostatních odvětví ekonomiky. Zatímco celostátní průměrná hrubá měsíční mzda dosahovala v roce 2011 dle předběžných výsledků 23 627 Kč, v souboru šetřených kulturních institucí to bylo 24 704 Kč (tj. o nepatrně více – o 4,6%). Stejně jako v úrovni celkových hospodářských výsledků, **jsou však značné rozdíly v průměrných mzdách** mezi jednotlivými kulturními oblastmi. Lze říci, že **dělicí čára probíhá mezi oblastí tradičního umění a oblastmi kulturních a kreativních průmyslů**. Zatímco **v oblastech tradičního umění jakými jsou kulturní dědictví či ve výtvarném umění byla průměrná mzda značně pod celostátní úrovní** (17 879 Kč tj. o 24% pod celostátní úrovní a 16 200 Kč tj. o zhruba o 31% méně), v oblasti tisku, médií, ochrany autorských práv či reklamy byla naopak vysoce překonána (o 11% až 60%) – viz analytická tab. č. 10.

Celkově lze uvést, že v oblastech s nižší než celostátní průměrnou mzdou pracovalo 64% zaměstnanců sektoru kultury.

V kulturních institucích, zejména v těch, které nejsou rozpočtovými či příspěvkovými organizacemi, mají nemalý význam i další formy odměn za práci, vycházející z autorské či mandátní smlouvy, popř. ze živnostenského oprávnění. K bližšímu hodnocení těchto forem odměn však zatím nejsou k dispozici potřebná data.

Abychom mohli shora uvedené poznatky prezentovat s větší určitostí, je třeba změnit některé ze stávajících výkazů v oblasti zaměstnanosti a mezd tak, aby skupiny pracovníků byly jasně rozčleněny dle charakteru povolání i dle odpovídajících mzdových prostředků a přepočteny na osmihodinovou pracovní dobu.

Velmi přínosné je také hodnocení úrovně hospodaření z pohledu dělení kultury na kulturní a kreativní sektor (viz tab. č. 10). Ukazuje se, že nejlepších výsledků dosahují kulturní a kreativní průmysly. Jak už i z výše uvedeného vyplývá, oblast tradičního umění (interpretační a výtvarné umění a kulturní dědictví) dosáhla velmi nízkou úroveň stupně soběstačnosti (pouhých 40,5%), v kulturním průmyslu (knihy a tisk, film a video, rozhlas a televize, videohra a hudba) vystoupil

tento ukazatel až na 93% (nejvyšší byla i zisková marže) a v oblasti kreativního průmyslu (design, architektura, reklama) až na 99%.

Na ekonomickou diferenciaci těsně váže i **úroveň mezd**. Při celkové průměrné mzdě v kulturním sektoru 24 704 Kč měsíčně, činila její úroveň v oborech tradičního umění pouze 17 635 Kč, v kulturních průmyslech 26 801 Kč a v kreativních průmyslech až 33 489 Kč (o 41,7% více v porovnání s celostátní průměrnou mzdou).

Z pohledu **produktivity práce propočtené z roční hrubé přidané hodnoty** na zaměstnance byly naopak na prvním místě opět kulturní průmysly (1 440 tis. Kč) před kreativním průmyslem (1 044 tis. Kč) a tradičním uměním (621 tis. Kč).

Konečně, rozdílné ekonomické podmínky našly svůj odraz také v **investiční aktivitě** uvedených skupin kulturních oborů. Při průměrné intenzitě investic v přepočtu 140 tis. Kč na 1 zaměstnance v celém kulturním sektoru to bylo v oborech tradičního umění jen 62 tis. Kč, v průmyslech kreativních 158 tis. Kč a v kulturních až 196 tis. Kč. Nejvyšších hodnot bylo dosaženo v oborech audiovideo, designu a reklamy. Jak lze předpokládat, nadprůměrná investiční činnost souvisela také s péčí o historické památky (hrady, zámky a jiné památkové objekty).

Tabulky č. 9 a, 9 b, 9 c ukazují data vztahující se k **zahraničnímu obchodu** se zbožím a službami kulturního charakteru. Jak je zřejmé, vývoz dosáhl celkově téměř 41,5 mld. Kč a dovoz 28,1 mld. Kč, kladné saldo, vzniklé zejména ve zbožových položkách, činilo téměř 13,4 mld. Kč. K těmto údajům je třeba dodat, že neodrážejí celý rozsah obchodní výměny v oblasti kultury. Příslušná statistická šetření jsou (zejména v oblasti služeb) výběrová a postupně by se měla rozšiřovat.

3.2. Makroekonomický pohled

Charakteristiku úrovně hospodaření kultury jako celku i jejích jednotlivých částí zcela přirozeně provází otázka místa a váhy tohoto sektoru v ekonomice. Při hledání odpovědi je třeba využít údajů a metod národního účetnictví.

S ohledem na disponibilní data o sektoru kultury se jeví jako nejvhodnější pro vyčíslení makroekonomických ukazatelů výrobní (odvětvová) metoda výpočtu hrubého domácího produktu (HDP). Podle ní se tento ukazatel rovná součtu hrubé přidané hodnoty zjištěné odpočtem mezispotřeby od hodnoty produkce (HPH) a čistých daní, tj. daní z daného odvětví snížených o dotace poskytnuté tomuto odvětví.

Vstupní data do propočtu by měla vycházet z údajů národního účetnictví, zejména pak z tabulek dodávek a užití. Tyto údaje představují svým způsobem optimální informační soustavu co do své komplexnosti, konzistence a mezinárodní srovnatelnosti. Uvedené přednosti jsou však vykoupeny vysokou pracností a z pohledu uživatelů dat dlouhou dobou čekání na (postupně upřesňované) výsledky.

Nutno dodat, že na základě těchto údajů **lze makroekonomické ukazatele sektoru kultury spíše odhadovat než přesně kalkulovat**. Je tomu tak zejména pro – z našeho pohledu - nevhodné členění dat v tabulkách dodávek a užití pouze do úrovně oddílů (na 2 místa NACE), zatímco jsou kulturní aktivity často až na úrovni tříd (4 místa NACE). Jedním příkladem za všechny mohou být architektonické činnosti v tabulkách dodávek a užití, které zahrnují celý oddíl 71 CZ-NACE. Za součást kulturního sektoru je však považována pouze třída 71.11. Data odpovídající kulturním aktivitám je nutno získávat složitým postupem s využitím znalosti různých vztahů – např. v úrovni produktivity práce mezi třídami či podílu spotřeby materiálu, energie a služeb na výnosech atd. - mezi údaji zjištěnými v rámci statistických šetření (podniková šetření, KULT, NI).

V rámci výsledků satelitního účtu kultury za rok 2010 byla pomocí předběžných údajů obsažených v tabulkách dodávek a užití propočtena váha kulturního sektoru na celkové produkci ČR v rozsahu 2,39% (222,2 mld. Kč) a na hrubé přidané hodnotě v úrovni 2,47% (87,9 mld. Kč).

Pomocí upřesněných údajů výše zmíněných tabulek lze výše uvedená data za rok 2010 poopravit. **Podíl kulturního sektoru na celkové produkci lze v souladu se zpřesněnými údaji odhadovat ve výši 2,48%** (231,3 mld. Kč), **jeho podíl na celkové HPH ve výši 2,52%** (86,1 mld. Kč) **a na HDP ve výši 1,56 %** (59,5 mld. Kč). Poměrně nižší úroveň HDP v porovnání s HPH je dána nízkou úrovní daní vztahujících se ke kulturnímu sektoru a naopak vysokou úrovní přijatých provozních dotací. Ukazuje se také, že se výkon sektoru kultury v roce 2010 v porovnání s výkonem celé ekonomiky vyvíjel pomaleji. Zatímco se celková produkce (v běžných cenách) zvýšila o 4,9%, v kulturním sektoru to bylo jen o necelých 2,9% (naopak mezispotřeba v něm vzrostla o 4,5%).

Z pohledu jednotlivých oblastí kulturního sektoru měly na jeho celkové produkci a HPH největší podíl audiovizuální a interaktivní technika, reklamní služby, tisk a architektonické služby.

Výše makroekonomických ukazatelů roku **2010** v jednotlivých kulturních (pod)sektorech je zřejmá z následující tabulky.

Sektor	Produkce v zákl. cenách	Mezispotřeba v kup. cenách	Hrubá přidaná hodnota	Podíl HPH na sektoru v %
Kulturní sektor	48 449	22 330	26 119	30,3
Kulturní průmysly	86 243	53 785	32 458	37,7
Kreativní průmysly	89 249	67 683	21 566	25,0
Správa a podpora kultury	7 322	1 323	5 999	7,0
CELKEM	231 263	145 121	86 142	100,0

mil. Kč

Zdroj údaje ČSÚ (národní účty) a vlastní propočet

Jak je patrné, největší podíl na celkové produkci mají kreativní průmysly (reklama, architektura a design). Současně však jsou relativně náročné na mezispotřebu a tak ve výši hrubé přidané hodnoty zaostávají.

Z předběžných dat za rok 2011 lze předpokládat (odhadovat), že produkce v kulturním sektoru v porovnání s předcházejícím rokem poklesla o 6,5% na 216 200 mil. Kč (2,23% z celkové produkce naší ekonomiky). O 2,5% se snížila také hrubá přidaná hodnota (83 943 mil.Kč tj. 2,42 % z celkově odhadované) a mezispotřeba (132 258 mil. Kč tj. 2,12% z celkové) – viz tab. č. 5 v příloze. Předběžná data budou opět zpřesňována a je otázkou do jaké míry výše uvedený odhad změní.